

Hrvatska kulturna zajednica – Stuttgart

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.

1984 -1994

Osnutak i 10-godišnji rad – putevima „Hrvatskog povijesnog sna“

Stjepan Poropatić

Dio članova prvoga predsjedništva HKZ Stuttgart neposredno nakon registracije HKZ-e kod javnog bilježnika Stuttgart-Marienpassage :

Zdenko Artuković (predsj.), **Marko Bilić** (dopredsj.),
Željko Čavrlj, **Stipo Mandura**, **Vice Smoljko**,
Stjepan Poropatić (tajnik). Na fotografiji nedostaje **Ivan Bilandžija** (rizničar)

Svaki vremenski prikaz događaja je popis sudionika te opis stvarnih i osobnih doživljaja. Zato unaprijed molim sve osnivače i djelatnike HKZ da moguće propuste ovoga prikaza ne shvate kao namjerne. ttttt

Danas, kada unatoč svim nevoljama imamo svoju državu, pomalo i zaboravljamo u kako teškim okolnostima su prije 10 godina stvarane hrvatske udruge u zapadnoj Europi. Tada, početkom osamdesetih godina, je osnovati hrvatsku drugu u Njemačkoj bio pravi podhvat odlučnih domoljuba, svjestnih svoga hrvatskog imena, koji su u Domovini bili pod stegom ondašnje vlasti, a u inozemstvu pod pritiskom suživljavanja s domaćim narodom ili odnarodnjavanjem. Koristeći se dotadašnjim političkim iskustvom tražili smo mogućnost za osnivanje udruge i razmišljali o područjima rada. Iako kultura nije bila osnovni cilj utemeljenja, već političko sredstvo za ostvarenje uzkrćenih narodnih i političkih sloboda u Domovini. Zato se je udruga morala nazvati i „kulturna“. Velika pomoć nam je bilo iskustvo „Hrvatske kulturne zajednice“ (HKZ) u Švicarskoj koja je osnovana početkom 1970-tih i uzorno radila. Tako je iz domoljubno-političkih

pobuda osnovana i naša HKZ, tj. „Hrvatska kulturna zajednica Stuttgart“.

Već i kod odabira naziva udruge nastojali smo odabrati riječi sto dubljeg značenja: Tako je „hrvatska“ bez dodataka, u ono vrijeme jugo-klubova..., bila jasna poruka za odvojenje i usredotočenje na čuvanje naše narodne, hrvatske baštine. Za jugo-vlast je to bio drzki izazov. Naziv „kulturna“ trebao nas je štititi od napada vlasti kao krabulja izpod koje se krilo bavljenje hrv. narodnim sadržajima kao i politikom, tada kažnjivim djelom. Naziv „zajednica“ izražava jaču povezanost od uobičajenoga naziva „društvo“. Zajednica se temelji na zajedničkom podrijetlu, području, jeziku, vjeri, običajima, kulturi ili drugim riječima na pripadnosti nekom narodu, a društvo na zajedničkim zanimanjima poput športa, putovanja, poduzetništva itd.

Važnost hrvatskih kulturnih udruuga sam spoznao još krajem sedamdesetih, kada sam sudjelovao u radu književnog odjela „Vladimir Fran Mažuranić“ pri Hrvatskoj katoličkoj misiji (HKM) u Berlinu. Čitanjem i razpravljanjem o djelima hrvatskih domoljubnih književnika, kao A. G. Matoša ili Augusta Šenoae, s voditeljem odjela, fra Rafaelom Begićem te prijateljima i studentima, shvatili smo kako je književnost u hrvatskoj prošlosti često pokušavala nadoknaditi nepostojanje nacionalne slobode ili je ovu neslobodu razotkrivala i tumačila.

Došavši početkom osamdesetih u Stuttgart zatekao sam živu zajednicu koja je okupljala Hrvate-putovničare u tuđini. Za ovu djelatnost katoličkoj crkvi u Hrvata pripada velika povijesna zasluga. Misijski svećenici su imali pune ruke posla ne samo s vjernicima, nego još i s osmišljavanjem njihova svjetovnoga druženja i okupljanja. Tako su neki svećenici stvarali prava čuda, a neki pak, koji su svoj poziv drugčije shvatili, nisu poticali društveni rad vjernika, a HKZ-u gledali čak, posve neopravdano, i kao suparnika rada HKM-a. No naša „matična“ HKM-Misija –Stuttgart, pod vodstvom fra prof. Pavla Žmire, a kasnije fra. Marinka Vukmana, podpuno je shvatila naš rad samo kao nadopunu svoga rada na nasoj zajedničkoj hrvatskoj njivi.

Hrvatski politički izbjeglice nisu zbog nasilne jugo-vlasti smjeli okupljati Hrvate, no njihov značaj je, unatoč udbaša i uhoda, bio vrlo velik, posebice u političkom osvješćivanju i prosvjećivanju. Na području Stuttgarta su kao hrvatski politički **slobodnjaci** bili između ostalih posebice poznati Petar Hinić, Ivica Schumacher, Milan Buškain, prof. Malkica i Božo Dugeč, Nikola Žaja, Mladen Schwartz, Franjo Jurišić,... Razgovarajući s nekima od njih došao

sam do zaključka da je zbog nasilne jugo-vlasti bilo teško ići u korak s ovim hrabrim ljudima, iako i sam, zbog neodziva pozivu u tadašnju nam omrznutu vojsku JNA, nisam smio putovati u Domovinu. Samo razmjerno mali broj hrvatskih političkih izbjeglica smogao je tada hrabrosti i snage javno politički raditi.

Uzprkos revnosti HKM u okupljanju vjernika i čuvanju hrvatskih običaja, nošnji i plesova te glumačkih odjela i kazivanjem književnih djela - nedostajao je, činilo mi se, sustavni rad na kulturnom polju koji bi uključio širi krug djelatnika. Smatrao sam da bi neka građanska udruga pod hrvatskim imenom mogla imati višestruko veći učinak, tj. okupiti Hrvate koji se iz bilo kojih razloga nisu okupili oko HKM, a s druge strane pridobiti što više Hrvata iz bezličnih jugo-klubova. Tako zamišljena hrvatska udruga u Stuttgartu trebala je biti olakšanje i nadopuna rada Katoličke misije, a ne njezin suparnik ili čak zamjena, kako su se neki pribojavali.

Ondašnja jugo-vlast i jugo-diplomacija nastojala je u jugo-klubovima okupiti sve svoje građane i tako ih nadzirati. U tu svrhu su podijelili Njemačku u „regionalne zajednice“, a jugo-poslanstva su posredovala u otvaranju i vođenju klubova (Stuttgart je bio u 6. regionalnoj zajednici). Naravno, nisu svi članovi jugo-klubova bili odani jugo-vlasti. To su često bili ljudi željni kutka zavičaja u svojoj otuđenosti. Koristeći jugo-klubove za svoje potrebe, mogli su stvoriti svoj kutak na „legalan“ način, budući da su HKM označavane kao „ustaška legla“. Kako su ti ljudi velikim dijelom bili apolitični, nisu uviđali da ih se koristi kao političku promičbu protiv interesa hrvatskog naroda. U posebnoj položaju bili su roditelji čija su djeca pohađala dopunsku nastavu na materinskom jeziku (koju su vodili učitelji s jugo-plaćama), te su, htjeli to ili ne, morali posjećivati priredbe jugo-klubova. Nakon promjena 1990. godine dio članova dotadašnjih jugo-klubova nastavlja rad u hrvatskim udrugama privlačeći sve veći broj pristaša sunarodnjaka i tako ubrzali političku preobrazbu Hrvata u inozemstvu (**Inohrvata**).

Nezadovoljan postojećim mogućnostima rada na kulturnom polju (jedno vrijeme sam plesao narodne plesove u HKM u Waiblingenu), a poučen berlinskim iskustvom, upriličio sam u svom stanu nekoliko književnih večeri s ciljem okupljanja i upoznavanja hrvatskih domoljuba intelektualaca. Očekivao sam da će se kroz takve susrete stvoriti jezgra koja će moći stvoriti hrvatsko udruženje primjereno potrebama vremena. U maloj skupini (Viktor Arbanas, Marko Bilić, Dubravko Koljanin i moja obitelj) čitali smo pjesme i kraće pripovijedke hrvatskoga književnika Ivana Gorana Kovačića. Njegovim djelima morao sam se puno i nerado baviti već u osnovnoj školi u Netreću (koja danas nosi njegovo ime) iako je I. G. Kovačić rođen blizu moga rodnoga kraja (Severin na Kupu). Učili smo, na žalost, njegove pjesme kao „partizanske“. Zato sam kao učenik do kraja školovanja mislio da je on samo „njihov“ pisac pa ga stoga nisam baš volio. Čitajući njegova ostala djela postalo mi je jasno da to nije tako, pače, on je bio rodoljubni hrvatski pjesnik, Radićevac.

U jesen 1983. godine održani su u Stuttgartu izbori za gradsko Vijeće stranaca. Hrvati su nastupili s vodiljom „Svoje voli - tuđe poštu“ kao imenom izborne liste, jer lista s nekim

hrvatskim obilježjem bi u ono vrijeme bila opasna. Lista je osvojila dva zastupnička mjesta i to su bili Mate Čutura i Ante Modrić. Bilo je to veliko iznenađenje da su se Hrvati Stuttgarta uopće usudili postaviti svoje natjecatelje i k tomu još osvojiti dva zastupnička mjesta. Ovaj uspjeh je bio veliki poticaj na slobodnije okupljanje pa su tako početkom 1984. godine pripremili osnivanje udruge „Udruženje hrvatskih roditelja“ (**UHR**). Duhovni pokretač bio je student Zdenko Artuković, izrazito pametan čovjek snažne volje, vrstan i snalažljiv priređivač. Takav rad mu je ubrzo stvorilo ugled u hrvatskim krugovima u Stuttgartu.

Početkom 1984. godine iz Berlina mi se javio Ninoslav Mogorović. Rekao mi je da je u „Vjesniku“ pročitao kako će nama do tada nepoznata HKZ u Badenu u Švicarskoj upriličiti svečani godišnji ples. Ninoslav Mogorović došao je u Berlin nakon što sam ja otišao iz Berlina. Kao učenik i pristaša dr. Ante Čilige iz Rima ubrzo je svojim političkim znanjem i zauzimanjem postao duhovni vođa osnutka hrvatske udruge u Berlinu. Otegotna okolnost mu je bila u tome što je bio politički bjegunac, zato što je to jugo-vlast imala pred prismotrom svakog tko je s takvima došao u dodir: Posljedice su bili obavještajni razgovori kod policije ili čak i zatvor. Za Božić 1983. Ninoslav i ja dugo smo razpravljali kako i pod kojim imenom osnovati hrvatske udruge u Berlinu i Stuttgartu. Preko HKM u Zürichu stupio sam u vezu s HKZ u Badenu, Švicarska, točnije s gosp. Ivanom Bičanićem, koji nam je i rezervirao ulaznice za svečani godišnji ples. Svojim programom i posjećenosti ples je bio veličanstven. Posebno mi je ostala u sjećanju velika hrvatska trobojka preko cijele pozornice, nešto što mi do tada u Stuttgartu nismo vidjeli. Da, na njoj je nedostajao hrvatski grb, ali je to ipak bio velik korak naprijed. HKZ u Švicarskoj nastala je još 1972. godine iz Društva prijatelja Matice Hrvatske čiji rad je nakon Karađorđeva 1971. godine bilo teško nastaviti.

Nedugo nakon posjete Švicarskoj, Caritasov socijalni radnik Marko Bilić pozvao me je na osnivački sabor Udruženja hrvatskih roditelja u HKM-Stuttgart. Zapazio sam da su se osnivači već dobro potrudili, posebno pri izradi pravilnika, te mi se činilo neprimjerenim ustrajati u svom prijedlogu da se ime udruge promijeni u HKZ-Stuttgart.

Moje tvrdnje da se „Udrugom hrvatskih roditelja“ ograničavamo samo na roditelje, te da bi roditelji i unutar HKZ mogli imati svoju odjel, nisu bili prihvaćeni. U to doba su ljudi oko HKM bili nepovjerljivi prema svakom nepoznatom, a i moj način razmišljanja nije bio tipičan za taj krug oko HKM.

U ožujku 1984. godine smo Viktor Arbanas i ja bili pozvani na godišnji Sabor HKZ-Badenu u Švicarskoj. Neobično me se dojmilo sudjelovanje velikog broja članova u raspravi o radu HKZ, a posebno odlučnost i kritičnost prema konzulu tadašnje SFRJ, „drugom“ Dušanu Paveliću..., koji je kao gost pokušavao utjecati na rad Sabora. Postalo mi je jasno da su se ovi ljudi izgrađivali i jačali kroz dugogodišnji rad u zajednici. To je bilo daleko izazovnije nego gundžati u tajnosti i sigurnosti svoga doma protiv tadašnje jugo-vlasti u Domovini, a da o mnoštvu politički posve neukih niti ne govorimo („Ja se ne bavim

politikom.“ „Mene politika ne zanima.“). Predstavници jugo-vlasti bili su pozvani izrazito iz taktičkih razloga kako bi njihova kritika time otupjela.

Nezaboravno mi je u sjećanju ostalo hrabrenje Ivana Bičanića, inž. Josipa Dobše, Marijana Jakopovića i dr. poslije Sabora da osnujemo HKZ u Stuttgartu.

Gosp. Jakopović nam je umnožio pedesetak letaka i drugog materijala švicarske HKZ. Mislim da je vrijednost ovog materijala, kojeg smo potom u Stuttgartu dijelili osnivačkom odboru UHR, bila odlučujuća u dokazivanju kako ovu udругu treba pretvoriti u HKZ. Nakon iscrpnih rasprava s Zdenom Artukovićem u četiri oka u njegovom stanu (supruga mu je zbog poroda blizanaca Franje i Dominika bila u bolnici), uspio sam ga uvjeriti, a na idućem izvanrednom sastanku pristali su i ostali iz odbora, iako ne jednoglasno, a poneki i s nevjericom. Da nisam bio uspio uvjeriti Zdenka, nebi bilo ni osnutka HKZ-e, barem ne tada. Ljudi oko HKM su njemu vjerovali i u njemu vidjeli svog neformalnog vođu. Novopridošlima, kao meni, nije tada bilo lako dobiti povjerenje ljudi oko HKM, sto je zbog ubaškog rovačenja do određene mjere bilo i razumljivo. Slijedilo je razdoblje preinake već postojećega pravilnika. Nastojali smo ga napisati što boljim hrvatskim jezikom pa smo razpravljali, hoćemo li ga nazvati statut, pravilnik ili uredba. No, to je bio samo manji dio poteškoća. Najviše smo se trudili napisati što „hrvatskiji“ pravilnik, ali tako da se izbjegnju političke posljedice. Za konačno usuglašavanje pravilnika bilo je potrebno nekoliko sastanaka u HKM i u stanu obitelji Ivana Bilandžije, koja nas je tim prigodama bogato pogostila. Kod pisanja pravilnika pomogli su nam i zajedničari iz Švicarske Ivan Bičanić i Boris Birčić koji su nas posjetili i s kojima smo Arbanas i ja nastavili put u Berlin gdje smo se susreli s osnivačkim odborom tamošnje Hrvatske kulturno-umjetničke i športske zajednice. Bilo je to vrijeme uske suradnje stuttgartskoga i berlinskoga osnivačkog odbora hrvatskih zajednica, te HKZ-e iz Švicarske.

Dana 7. travnja 1984. godine u prostorijama HKM-Stuttgart održan je uz dvadesetak nazočnih osnivački sabor HKZ. Za predsjednika je izabran Zdenko Artuković, za dopredsjednika Marko Bilić, a za tajnika moja malenkost. Nakon osnivanja HKZ izdali smo letak, tj. proglas o njezinim ciljevima, kojega smo obilno dijelili, naročito vjernicima nakon hrvatske svete mise, ali i drugim pojedincima do kojih smo mogli doći.

Jedan od glavnih poteskoća HKZ bio je naći predavača iz Domovine koji će imati hrabrosti doći, a uz to još dobiti privolu tadašnjih jugo-vlasti. Predavači koji bi zatražili privolu bili bi pozvani na „informativne razgovore“, a konzulat SFRJ u Stuttgartu zahtijevao je da im se ti predavači jave prije svoga nastupa. Prvi predavač je, stjecajem povoljnih okolnosti, izbjegao tu neugodnost.

U kolovozu 1984. godine kao gost-predavač kod HKZ u Švicarskoj boravio je jedan od najpoznatijih hrvatskih jezikoslovaca, prof. Dalibor Brozović. On je na nagovor zajedničara iz Švicarske bio pripravan „usput“ 29. kolovoza i kod nas održati predavanje o hrvatskom jeziku. Bio je to za nas velik događaj i prvi izpit. Podijelili smo puno letaka-

pozivnica, ali na predavanje je došlo samo trideset i pet posjetitelja... Bila je to ugodna i nadasve zanimljiva večer, iako nas je zabrinuo maleni odaziv. U razgovoru s prof. Brozovićem postalo nam je jasno da je on čovjek dubokog i pronicljivog političkog razmišljanja, čak globalnih razmjera. Nije me začudilo kada je kasnije kod stvaranja hrvatske države dospio u sam politički vrh.

U početku su nam u dovođenju predavača iz Domovine pomagali zajedničari iz Švicarske, na čije smo se iskustvo i pomoć uvelike oslanjali. Njihovi predavači - Brozović, Raos, Griesbach i drugi - nastavljali su svoje gostovanje u Stuttgartu. Ove veze sa HKZ-Švicarska održavali smo većinom preko Ivana Bičanića i Mate Ivaniševića. Po struci metalni radnici, po razmišljanju i načinu rada visoko školovani, urednici i suradnici glasila „Društvene obavijesti“ švicarskoga HKZ. Bičanić i Ivanišević su bili vrijedni članovi pred kojima su kapu mogli skinuti i mnogi sveučilištarci, od kojih mnogi nisu učinili ništa za svoj narod .

U jesen 1984. godine osnovane su u HKZ razne odjeli: počeo je raditi pjevački zbor te šahovski, književni i dramski odjel. Književni odjel bio je zamišljen kao stjecište budućih djelatnika, koji su dolazili, ali nisu mogli sudjelovati na sastancima predsjedništva i odbora jer su iz opreza zbog uljeza jugo-vlasti ovi sastanci na početku bili zatvoreni. Iz književnoga odjela koji su posjetili i jugo-uhode proizišli su kasnije vrlo vrijedni djelatnici HKZ i cijele hrvatske zajednice u Stuttgartu, kao npr. gdja. Zdenka Babić-Petričević, kasnije glavna poslanica RH u Baden-Wurttembergu, gdja. Štefica Madračević, predsjednica HDZ-Stuttgarta i koordinacije HDZ-a sa 30 ogranaka u Baden-Wurttembergu, gosp. Josip Madračević, fotograf i ukrašivač pozornica za mnoge priredbe u Stuttgartu, gosp. Viktor Arbanas, prvo u Stuttgartu, a kasnije istaknuti društveni djelatnik u Švicarskoj i drugi. Početno oduševljenje za rad u odjelima vremenom je jenjavalo, ali književni odjel je radio i dalje s oduševljenjem. Povremeno je književni odjel, posebno zalaganjem Zdenke Babić, upriličavao večeri hrvatskoga pjesništva u HKM, na kojima su svoje pjesme čitali hrvatski pjesnici-amateri iz Njemačke. Susretali smo se redovito svake srijede. Vanjskom promatraču se taj rad nije doimao posebno važnim, no mi smo, koristeći udoban prostor knjižnice HKM i njezine knjige, obogaćivali svoje poznavanje hrvatskoga jezika i književnosti. Bila je to dobra škola materinskoga jezika, u čemu je poseban doprinos dao Viktor Arbanas, koji je čak započeo pisati razlikovni hrvatsko/srbski rječnik. Ovo je bila vrlo važna djelatnost u vrijeme kada je njegovanje hrvatskoga jezika proglašavano nacionalizmom i kada se težilo uvođenju srbizama. Nastojali smo se međusobno ispravljati i upućivati na hrvatske riječi. U ono doba je način uporabe hrvatskoga jezika bila profinjena i neopasna metoda prepoznavanja sugovornika: tko je govorio dobrim hrvatskim jezikom, bio je znalcu prepoznatljiv kao osoba koja ne samo da njeguje hrvatski jezik nego se poistovjećuje s Hrvatskom i njenim narodom, što je s većinom i bio slučaj. S druge strane, bilo je na žalost puno Hrvata koji su bili narodno svjestni, ali su govorili lošim

hrvatskim jezikom, punim srbizama. To je nažalost i danas slučaj. Srećom, danas imamo svoju državu pa se odnos prema očuvanju narodne posebnosti kroz čistoću jezika donekle promijenio.

Kako bi se postigao ritam rada, predsjedništvo i odbor susretali su se redovito svakog petka. Bili su to dugi i naporni, ali zanimljivi sastanci na kojima su dogovarane sve učestalije priredbe. Posebna i uvijek prisutna tema bila je kako se postaviti prema jugo-vlasti u Domovini i njihovim predstavništvima u inozemstvu. Posebnu brigu morali smo voditi o predavačima iz Domovine, jer je jedna od glavnih zadaća HKZ bila povezivanje Inohrvata s domovinskim Hrvatima. Neki nepromišljeni kritičari nisu shvaćali složenost stanja u kojem se nalazila zajednica, pa su nas olako kritizirali da popuštamo jugo-vlasti.

Kasnije smo, kako bi poboljšali upoznavanje i suradnju s članstvom, svakog prvog petka u mjesecu održavali otvorene sastanke predsjedništva i odbora za članstvo. Susreti su bili živi, veseli, a ponekad zbog različitoga pristupa problemima i napeti. Bili su zanimljivi i korisni jer smo razgovarali o poteškoćama i rješavali ih na demokratski način – razlaganjem, dokazivanjem i glasovanjem. Zanimljivo je da je HKZ-Stuttgart bila jedna od najneposlušnijih Zajednica prema jugo-vlasti i uzprkos tomu imala, u usporedbi s drugima (Švicarska, Berlin) najmanje poteškoća. Do danas nismo utvrdili koliko tu činjenicu možemo pripisati ondašnjem konzulu za školstvo, gosp. Vladi Raiću. Kao službenik Generalnoga konzulata SFRJ u Stuttgartu ovaj kršni Hercegovac imao je dosta neuobičajen način suradnje s nama. Za razliku od ostalih konzularnih službenika – „žandara“, dobro je poznao hrvatsku povijest i jezik, o čemu smo često razgovarali. Njegovi pritisci na nas svodili su se na minimum onoga što je valjda morao reći. Na primjer: „Upišite se, molim vas, u 6. regionalnu zajednicu jugoslavenskih društava u Baden-Wurttembergu“. Bio je čak i naš gost u HKM, što je u pravilu inače bilo nezamislivo. Motive za ovako popustljivo ponašanje nismo shvatili, iako je to mogao biti i dvosjekli mač.

U jeseni 1984. godine slijedila je druga, dobro posjećena priredba (oko 500 posjetitelja) „Susret s Domovinom“ (gost-predavač književnik Ivan Raos), zatim „Putovanje lijepom našom“ (gost-predavač gosp. Đuro Griesbach) i druge. Dobra posjećenost ovih priredaba pokazala nam je da ćemo imati i svoju publiku.

Nešto nakon osnivanja HKZ-Stuttgart i u Berlinu je osnovana Hrvatska kulturno–umjetnička i sportska zajednica. Potom je početkom 1985. godine osnovana i HKZ-Hamburg. Zanimljivo je da je prije svih ostalih Zajednica u Njemačkoj bila osnovana HKZ-Neuss (predsjednik Josip Tišljarić) kod Düsseldorfa, ali njezin rad nije bio poznat široj javnosti u Njemačkoj, a mi smo ju upoznali tek tokom osnivanja naše Zajednice. Naknadno je isto tako gotovo neshvatljivo da nismo znali ni za vrlo živu HKZ-Baden u Švicarkoj, koja je bila osnovana već 1972. godine.... U ono teško doba jugo-represije neke informacije bile su i otežano pristupne.

Zajednice iz Stuttgarta, Berlina, Hamburga, Neussa i Švicarske su od tada surađivale, koliko su to udaljenosti

među njima omogućavale, prije svega izmjenom svojih izkustava, a posebice u obhodjenju s jugo-vlasti. HKZ-Stuttgart upriličila je posjete i izlete za svoje članove Zajednicama u Švicarskoj, Hamburgu i Berlinu.

Jugo-vlast je pokušala ponovo preuzeti kakav-takav nadzor nad hrvatskim zajednicama te je u ljeto 1985. godine predložila sastanak svih Zajednica s predstavnicima Socijalističkoga saveza radnoga naroda Hrvatske u Zagrebu. Predsjedništvo HKZ-Stuttgart nije se moglo odmah složiti što je veće zlo - ići ili ne ići na taj sastanak. Dijelom zbog nas, sastanak je odgođen do 5. listopada 1985. godine. Ovu nezahvalnu dužnost su za HKZ-Stuttgart preuzeli istaknuti djelatnici Vice Smoljko, Viktor Arbanas i ja. Sastanak je već u samom početku započeo burno, jer je na zahtjev Ivana Bičanića (HKZ-Baden), a uz podršku ostalih i suprotno volji voditelja sastanka Milana Beslača (Socijalistički savez), izmijenjen nametnuti redoslijed dnevnoga reda. Znali smo svoje ciljeve i bili odlučni i dosljedni u svojim zahtjevima. Željeli smo neposrednim razgovorima s vlastodržcima „ozakoniti“ postojanje hrvatskih udruga. O izpravnosti takvoga plana je u odboru HKZ-Stuttgart vladala podijeljenost: Mnogi ljudi u ono doba ustručavali su se, pa i bojali zbog represije režima u Domovini, doći na naše priredbe.

Prvu godinu rada u HKZ imao sam stjecajem okolnosti ulogu neslužbenoga slikara. Slikajući nazočne ljude na priredbama primjećivao sam njihov strah, jer tko će sve gledati te slike (možda i UDB-a..., mislili su valjda). Bilo je čak i prosvjeda protiv slikanja. Kakva je to bila razlika od današnje slobode, ali to uvijek još ne žele vidjeti neki nostalgičarski ili „svjetski otvoreni“ krugovi u Hrvatskoj. Kasnije je tu moju ulogu preuzeo Josip Madračević, daroviti slikar, koji je HKZ i druge udruge u Stuttgartu obogatio mnoštvom vrijednih fotografija i velikim slikama-pozorničkim panoima od njega ukrašenih pozornica. Fotografije, koje su uzorno pohranjene u HKZ pismohrani, zorno svjedoče o ovom razdoblju hrvatskih društvenih djelatnosti u Stuttgartu.

Početkom veljače 1986. godine iznenadna smrt odnijela nam je jednog od najuglednijih i najzaslužnijih suosnivača HKZ, njenog dopredsjednika gosp. Matu Čuturu. Kao Caritasov socijalni radnik uživao je veliki ugled među Hrvatima u Stuttgartu i tim svojim ugledom ponukao mnoge Hrvate da pristupe HKZ. Smrt ovoga našega omiljenoga člana i dužnostnika bila je velik gubitak posebno za HKZ-Stuttgart.

Pored mnogih upriličenih priredaba u ovih deset godina, treba posebno spomenuti i predavanje dr. Fanje Tuđmana, koje je pod znakovitim naslovom „Povijest rješavanja hrvatskoga pitanja“ kao gost-predavač HKZ-Stuttgart održao 1. listopada 1988. Prijedlog za ovo predavanje došao je od gđe. Zdenke Babić. (Ona nije mogla tada niti naslutiti, kako će njeno, kroz upriličenje ovoga predavanja nastalo poznanstvo s Tuđmanom, utjecati na njenu budućnost. Postala je glavna poslanica RH u Stuttgartu.) Predsjedništvo HKZ s ponovo izabranim

predsjednikom Zdenkom Artukovićem je ovaj prijedlog podržalo, iako je i te kako dobro znalo da time ulazi u veliku opasnost zbog Tuđmanovoga spora s jugo-vlasti. Ali, vrijeme je, dijelom i kroz stvarnosti postojanja hrvatskih Zajednica, očito bilo dozrelo za odlučnije podhvate u ostvarivanju narodnih prava i sloboda.

Tuđmanu je u Domovini bilo zabranjeno javno nastupanje i zbog toga ga hrvatske udruge u Europi nisu usudile pozivati držati predavanja. Kroz hrvatski izbjeglički tisak bili smo razmjerno dobro obaviješteni o rodoljubnom radu Tuđmana. Uzprkos činjenici što je bio na visokom položaju u jugo-vlasti, a posebno zbog toga što se je odrekao svih jugo-povlastica te odlučno i temeljito znanstveno pobijao sračunate laži protiv Hrvatske, stekao je velik ugled kod politički obaviještenih Inohrvata. Začudo nikoga nije smetala njegova jugo-prošlost – ona ga je štoviše činila još uvjerljivijim u pobijanju laži jugo-vlasti s velikosrpskom pozadinom. Tisak hrvatskoga političkoga izbjeglištva je naglašavao, kako je on bio najmlađi Titov general.

Ne ulazeći u ocjenu sadašnjeg plitičkog djelovanja dr. Tuđmana kao trenutnog poglavara hrvatske države, on je u ono doba bio sjajan i svakako najuvjerljiviji zagovornik težnji hrvatskoga naroda za samostalnošću. Kao povjestnik, školovani častnik i čovjek koji je bolje od mnogih hrvatskih rodoljuba poznao ljude i ustroj ondašnje jugo-vlasti (jer je bio na visokom položaju), činio nam se posebno osposobljen za predvodnika u borbi za samostalnu hrvatsku državu. Ipak, moram priznati, mislio sam da mu jugo-vlast upravo zbog toga ne će dopustiti politički javno djelovati. Stjecajem povijesnih okolnosti ipak se dogodilo upravo to što nam se svojevremeno činilo gotovo nemogućim.

Predavanje je, nakon dugih priprema i dogovaranja od kraja 1987. godine, tek 1. listopada 1988. godine održano. Već u osobnim razgovorima prije predavanja Tuđman je ostavio snažan i ugodan dojam na nas. Bio je to velik događaj doživjeti ovoga rodoljuba-znanstvenika osobno i uživo, slušati njegov način tumačenja hrvatskoga pitanja i nazdraviti mu časom vina (što nam je odkrilo njegove vesele i lijepe osobine naših Zagoraca). Pored ugodnih ljudskih osobina, kod njega osjećala se i neka težnja vladanju ljudima. Nije nas to svojevremeno posebno zabrinulo, jer nam se to za čovjeka takve važnosti činilo dopustivim. Danas su o ovoj osobini Tuđmana mišljenja u Domovini podijeljena.

Tuđman se jako bojao napada UDB-e tokom njegova boravka kod nas, a i mi u Zajednici bili smo jako zabrinuti. Znali smo da njegov boravak kod nas omogućava jugo-vlasti napasti ga i svu krivnju toga napada svaliti na „rivalizirajuće ustaške skupine“. Jugo-vlast je tako objašnjavala oko 70 (slovima: sedamdeset) poznatih ubojstva hrvatskih rodoljuba diljem svijeta. I stvarno, nakon posjeta HKM kada smo s Tuđmanom i njegovom suprugom Ankicom krenuli na predavanje i penjući se stubama prema dvorani u Möricke gimnaziji (Stuttgart-Marienplatz), pokraj nas je nastala žestoka svađa dvojice hrvatskih političkih izbjeglica, lomljava stakla po stubama, razbacane slike sa zida, vika i psovke. Preplašeni ovim neugodnim događajem (kojega smo se svi stalno bojali...) sklonili smo bračni par Tuđman u jednu od učionica

gimnazije, dok se ovo napeto i mučno stanje (duga velika vika i buka u zgradi i na ulici, uz posredovanje njemačke policije) nije smirila. Nismo odmah znali (pouzdana to ne znamo još ni danas), koja je bila pozadina ovoga događaja. Bile su nam poznate opake metode UDB-e, pa je među Zajedničarima zavladao strah i zabrinutost. Srećom to posjetitelji u dvorani (valjda zbog velikoga žamora u dvorani) nisu primijetili pa nije došlo do panike.

Kada smo nakon svega Tuđmana sa suprugom Ankicom uveli u dvoranu, 500 posjetitelja spontano je ustalo i urnebesnim pljeskom pozdravilo njihov dolazak. U tom trenutku zaboravio sam sve svoje brige i strah koji su me pratili do ovoga predavanja. Predavanje i rasprava nakon toga bili su jako zanimljivi i iscrpni (Vidi prilog „Dr. Franjo Tuđman kod HKZ Stuttgart“, kojeg sam nakon predavanja napisao za „Društvene obavijesti“, glasilo HKZ-Baden u Švicarskoj. Ovaj prilog zbog neslaganja urednika oko opasnosti takvoga štiva nije tada bio objavljen).

Nedugo nakon predavanja Tuđmana došli su nam na „ukorni“ razgovor u HKM konzul SFRJ u Stuttgartu, Geza Stantić i Vlado Raić. Stantić nas je na prepoznatljiv jugo-režimski način oštro ukoravao zbog toga predavanja, ali ni nazočni članovi HKZ nisu ostali dužni. Bila je to duga i žestoka razprava, koju je zapisala Zdenka Babić i zapisnik poslala Tuđmanu. Prvi puta nakon osnivanja i rada HKZ došli smo tako u oštar i izravan sukob s jugo-konzulatom u Stuttgartu, ali je HKZ, zahvaljujući odlučnosti svojih članova, dostojno je položila ovaj ispit.

Krajem 1988. godine susreli smo se ponovno s Tuđmanom na njegovom predavanju u Sindelfingenu. Nakon predavanja oštećeno je desetak osobnih automobila nas Hrvata koji smo s njim odsjeli u jednom hrvatskoj gostionici. „Jugo-djelatnici“ očito nisu spavali...

Naš zadnji susret s Tuđmanom bio je u svibnju 1989. godine u stanu Zdenke Babić (gdje je Tuđman redovito odsjedao). Znali smo da Tuđman priprema osnivanje hrvatskoga narodnog pokreta. Uslijedili su poznati događaji oko osnivanja Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) 17. lipnja 1989. godine. Desetak članova HKZ-Stuttgart se spremala poći na osnivanje u Zagrebu. Neki, poput Viktora Arbanasa su ipak otišli, iako je tadašnja milicija taj najavljeni osnivački Sabor zabranila (iz sigurnosnih razloga...), ali nisu uspjeli pronaći skriveno

mjesto na kom je Tuđman sa svojim pristašama toga dan ipak osnovao HDZ. No započeti procesi narodnoga gibanja, pospješeni obćim političkim procesima u istočnoj Europi, nisu se jugorežimskim represijama mogli više zaustaviti.

Iz redova HKZ i na velikom iskustvu rada u HKZ osnovan je krajem 1989. i HDZ-Stuttgart, zatim HKS-Stuttgart, i dr., a 1993. i HIT&E –Stuttgart (Hrvatski inženjeri, tehničari i ekonomisti).

HKZ je pokušala ostati politički neopredijeljen u odnosu na nastajuće hrvatske stranke u Domovini, ali ipak dati svoj prilog nastajućem političkom buđenju u Hrvatskoj. Tako je početkom veljače sudbonosne 1990. g. HKZ-Stuttgart upriličila „Okrugli stol“ za predstavnike postojećih hrvatskih stranaka iz Domovine. Svoje predstavnike poslale su gotovo sve tada već postojeće novoosnovane stranke iz Domovine: od HDZ do tada još vladajućega SKH. Oko 3000 posjetitelja izživljalo je predstavnika SKH i konzula SFRJ iz Stuttgarta. No ipak čitav skup je nakon djelomično burnoga toka s puno emocija prošao bez ijednoga izgreda. Samo je stuttgartska policija bila uznemirena, jer je anonimno bila dojavljena podmetnuta bomba u dvorani. Puni strepnje nadali smo se da je to ipak samo zastrašujuća prijetnja i nismo time uznemiravali prisutne posjetitelje, jer bi to bilo izazvalo veliku paniku u mnoštvu posjetitelja sa nepredvidivim posljedicama. Srećom, bili smo u pravu. A nije nas niti iznenadila ova udbaška prijetnja.

Pišući sada o takvim detaljima postaje mi još jednom jasnije, koliko smo se straha od nasilja mi Hrvati oslobodili rušenjem komunističkog jugorežima. Danas više nema „terorističke hrvatske emigracije“: ona je bila proizvod podtlačivanja i pokvarene promičbe jugorežima. Nema više ni straha pred jugoslavenskom tajnom policijom tzv. zloglasnom UDB-om (Upravom državne bezbednosti), koja je narodno svjestne Hrvate uhodila na svakom koraku, prijetila im i ubijala ih. Nigdje u svijetu nismo se od nje osjećali slobodno. Tako gledajući, unatoč još neizgrađenoj demokraciji u Hrvatskoj, možemo se mi Inohrvati i hrvatski građani danas osjećati razmjerno slobodni u svakom pogledu.

Osnivanjem i radom političkih stranaka uoči demokratskih izbora u Hrvatskoj 1990. godine i novonastalih hrvatskih udruga u Stuttgartu, HKZ je izgubila svoj središnji značaj koji je do tada imala pored HKM, iako su u predsjedništvo ušli istaknuti hrvatski djelatnici iz Stuttgarta, na čelu s dugogodišnjom i izkusnom predsjednicom Zajednice, gđom. Mirom Meić, Petrom Hinićem, pjesnikinjom Malkicom Dugeć i dr. No, u interesu je Hrvata Stuttgarta da HKZ kao nadstranačka i hrvatska udruga opet ojača i opet postane središnja hrvatska udruga u Stuttgartu, ali da bi se povećalo zanimanje Inohrvata za rad Zajednice bit će potrebno povezati ih u hrvatski upravni sustav. Zato bi trebalo Inohrvatima dati pravo birati svoje predstavnike koji će ih zastupati u Saboru.

HKZ je upriličila bezbroj predavanja s nacionalnim sadržajem, književnih večeri, jezikoslovlja, koncerata, izleta, peticija za hrvatski jezik i dopusku školsku nastavu ondašnjim režimskim

vlastma u Domovini, Susreta svojih članova sa članima HKZ-a Švicarske, Berlina i Hamburga i inih hrv. udruga. To bi bila tema za jednu opsežnu monografiju, tim prije što u HKZ – pismohrani postoji bogata riznica slikopisa, video zapisa, novinskih članaka tih događanja. Godine 1990. HKZ je 1990. G. Izdala mali pregled – Spomenicu o svom osnutku iradu. Spomenicu na 36 str. je lijepo priredio mr Stjepan Blažanovic, no nedosajao je pogled iznutra, koji ja ovim svojim prilogom nastojim barem donekle nadoknaditi.

Tokom Domovinskog rata HKZ-a prikupila je veliku materijalnu pomoć Domovini, upriličila niz javnih prosvijeda za sprečavanje prijetećeg rata u Hrvatskoj i BiH. Kad taj nam nametnuti rat nije mogao biti zaustavljen, prosvjedovalo se za njegov što skoriji kraj.

Pored već spomenutih osoba u radu HKZ ne smiju ostati nespomenuti vrijedni i požrtvovni članovi HKZ Stuttgart: Luce i Tadija Tipura, Katarina i Pavao Cvitković (kasnije osnovao HKZ-Ludwigsburg), obitelj Smoljko (Marija, Vice, Suzi, Monika i Anđe), Stipo Mandura, Stipe Vidak, Toni Dvanajščak, Mira i Šime Meić, tamburaši: Zvonko Berger, Nikola Bačić, Ivan Mihić, Drago Herceg i dr , Jere Gospodnetić s obitelji, Mihovil Udovičić s obitelji, Pavao i Marija Pfaff, Dinko Dogan, Nebodar Spain, Jozo Bilinovac s obitelji, Jozo Šapina s obitelji, Ante Sladojević s obitelji, Ivan Bilandžija s obitelji, Obitelj Mirty i mnogi, mnogi nespomenuti drugi. Ako je netko zaslužan zaboravljen, to nije namjerno za što se od srca izpričavam.

U jesen 1994. (10. obljetnica HKZ) u prometnoj nesreći na putu u Domovinu smrtno je stradao njen suosnivač i veliki aktivist, naš Zdenko Artuković. Bio je to veliki šok i gubitak za HKZ i za Hrvatsku zajednicu u Stuttgartu i šire. Zdenko je ostavio suprugu sa četvero male djece. Zdenko je isto napisao ovako sličan prilog za 10. Obljetnicu HKZ, kako mi je rekao, no njegovom tragičnom smrću ovaj izještaj se nažalost zagubio, i unatoč mojim nastojanjima nije pronađen, čime su izgubljeni i dragocjene pojedinosti o osnutku i radu HKZ viđene iz njegovog kuta gledanja. In memoriam pokojnom Zdenku Artukoviću pogledajte u prilogu ovog izvještaja.

Veliku moralnu i svaku drugu potporu HKZ je dobila od nekadašnjega voditelja HKM Stuttgart, prof. fra Pavla Žmire, sadašnjega voditelja HKM Stuttgart, fra Marinka Vukmana kao i svih ostalih svećenika, častnih sestara i Caritasovih suradnika pri HKM. Bila je to plodna i na obostranom povjerenju i razumijevanju zasnovana suradnja.

Rad Zajednice pratio je od prvoga dana i potporno o njima izvješćivao suradnik „Radio-Kölna“ i dopisnik „Vjesnika“, inž. Ivan Ott i time znatno pridonio popularizaciji rada Zajednice.

Ova lista suradnika je nepotpuna (i time nažalost nepravedna) i nadam se da će nenamjerno zaboravljeni biti spomenuti u drugim priložima o HKZ.

Tokom rada u HKZ zadnjih 10 godina sklopljena su mnoga poznanstva i prijateljstva. Taj zajednički domoljubni rad i sjećanja na zajednički doživljeno i danas su posebno drag način povezivanja članova HKZ.

Nakon osamostaljenja Hrvatske i raspada bivše države na priredbama HKZ bili su pripravnici nastupati i hrv. umjetnici koji su se prije toga oglašivali na naše pozive kad smo ih najviše trebali. No ta pojava bi se mogla nazvati općehrvatskom pojavom, a mi smo prečesto zaboravni i nekritički slavimo te naše nove promotore u Domovini i svijetu, a zaboraljamo prebrzo one koji su bili tu kada nam je bilo teško.

Ovaj moj prilog posvećen je svim članovima i prijateljima HKZ, našim radnicima pečalbarima, koji su ona teška vremena jugo-ržimske represije imali hrabrosti i mudrosti i kroz djelovanje u HKZ ovdje u Njemačkoj svjedočiti svoje domoljublje i pomoći Domovini na putu do svoje državne samostalnosti. Posvećujem ga i svojoj obitelji koja me je svojevremeno u mom radu za HKZ s razumijevanjem pomagala, posebno djeci Jeleni i Tomislavu, koji su zbog mog rada u HKZ često bila bez oca i učitelja hrvatskog jezika. Dragi prijatelj i poznanici, hvala vam!

Stjepan@Poropatic.com

Lektor Viktor Arbanas
